

ŠKOLNÍ ZRALOST

□ Školní zralost lze vymezit jako dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně- sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně- vzdělávacího procesu, nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 2)

„V pedagogicko- psychologickém pojetí znamená školní zralost stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy. Toto pojetí vychází z teorií vývojové psychologie, které vysvětlují, jak dítě dozrává ve své centrální nervové soustavě, ve svých mentálních schopnostech, vnímání, pozornosti, řečových a komunikativních dovednostech.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243)

□ Termínu školní zralost se věnuje i školský zákon, kde je začátek školní docházky stanoven nejen časově: „Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku“, ale současně s ohledem na tělesnou a duševní vyspělost dítěte „začátek školní docházky je volen tak, aby dítě dosáhlo tzv. školní zralosti“ (školský zákon č. 561/2004 Sb.)

□ Školní zralost bývá v odborné literatuře nejčastěji charakterizována jako stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou a sociální způsobilost začít školní docházku. □ Předpokladem školní zralosti je biologické zrání- dosažení určité zralosti centrální nervové soustavy. Dostatečná zralost CNS zvyšuje odolnost dítěte vůči zátěži, projevuje se v jeho reaktivitě a stabilitě; dítě dokáže lépe koncentrovat svoji pozornost a zvládá se přizpůsobit školnímu režimu. Na zrání centrální nervové soustavy závisí i lateralizace ruky, motorická a senzomotorická koordinace a manuální zručnost. Zrání centrální nervové soustavy je též předpokladem pro rozvoj percepce. (Opatřilová, 2008, s. 50)

VÝZNAM ŠKOLNÍ ZRALOSTI

Školní zralost je považována za jedno z hlavních kritérií úspěšného vzdělávání dětí a za jedno z hlavních východisek dalšího úspěchu ve škole a následné kariéry dítěte. 📖 Výzkumy ukazují, že školní zralost je spojena s kompetencí k učení, pozdějším rozvojem širokého spektra dovedností a získáváním akademických kompetencí a dosahováním dobrých výsledků na základní škole (Rouse, Brooks-Gunn a McLanahan 2005, Wayne at al. 2004). Nástroje identifikující úroveň školní zralosti jsou mimo jiné důležité i pro zjišťování nejsilnějších dovedností dítěte, o které se mohou děti tzv. opřít a které pomohou zvládnout se zvyšující školní nároky. Děti, které vstoupí do školy připravené, mají větší šanci uspět ve škole, a dosáhnout cílů v učení (poradní skupina pro péči a rozvoj v raném dětství 2008). ✨
Podle organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj byl dopad vzdělávání v raném dětství na znevýhodněné děti prokázán v řadě studií. Podle Peryho předškolní studie se rozdílily mezi dětmi, které měly dostatečnou předškolní přípravu a které byly naopak znevýhodněné, znatelně projevovaly v pozdějších letech. □ Investice do předškolního vzdělávání se podle studie několikanásobně vrátila. Hodnota každého investovaného dolaru do dětí vzrostla v jejich dospělosti až šestnáctkrát.

TĚLESNÝ VÝVOJ A ZDRAVOTNÍ STAV

FYZICKÝ A PSYCHICKÝ VÝVOJ NEJSOU ZCELA PARALELNÍ

Fyzická kondice dítěte hraje svoji roli při zahájení školní docházky - dítě lépe snáší únavu a tělesnou zátěž, která je na něj kladena školním vyučováním, a zároveň vykazuje lepší odolnost proti únavě a infekcím.

□ Úroveň fyzické zralosti posuzuje pediatr při pravidelných lékařských prohlídkách, konkrétně:

- na počátku předškolního věku ve třech letech a ke konci předškolního věku v pěti letech.
- Následující prohlídku absolvuje dítě v sedmi letech - na počátku mladšího školního věku.

Někdy se podceňuje význam faktorů ovlivňujících raný vývoj dítěte (zejména motoriky a potažmo i řeči), dále pak vliv některých somatických vad nebo chronických onemocnění pro školní způsobilost.

A CO JINÁ ODBORNÁ VYŠETŘENÍ?

V některých případech dává lékař při posuzování školní zralosti podnět k podrobnějšímu psychologickému, případně psychiatrickému, neurologickému nebo jinému odbornému vyšetření. Tělesná vyspělost (váha, výška) není prvořadým ukazatelem zralosti, ale je třeba ji brát v úvahu. Komplikací se může stát častá nemocnost dítěte 😊😞 - pokud nastává již na počátku školy, bere dítěti možnost plynulé a pozvolné adaptace na změnu prostředí, znesnadňuje navazování nových vztahů, kamarádství.

ÚROVEŇ VYSPĚLOSTI POZNÁVACÍCH FUNKCÍ

DO SKUPINY KOGNITIVNÍCH PŘEDPOKLADŮ PATŘÍ:

vizuomotorika a grafomotorika; řeč; sluchové vnímání; zrakové vnímání; vnímání prostoru; vnímání času a základní matematické představy

Pro zvládnutí trivia je podstatná dostatečná úroveň rozumových schopností a rovnoměrnost vývoje v jednotlivých oblastech. U dětí, jejichž kognitivní schopnosti celkově dozrávají pomaleji nebo které výrazněji ve vývoji zaostávají, je obvykle doporučován odklad školní docházky, a zároveň by jim měla být věnována zvýšená péče. □ U dětí, které mají nezralou pouze jednu z oblastí, je zásadní motivace k činnostem, které podporují a rozvíjejí deficitní oblast. U dětí mimořádně nadaných a ve svých schopnostech převyšující věk je možné zahájení školní docházky před dovršením šesti let.

ÚROVEŇ ZRALOSTI OSOBNOSTI

EMOČNÍ ZRALOST

Zda dítě dokáže dobře fungovat ve škole záleží nejen na jeho dispozicích, ale také na tom, zda umíme dítě vhodně motivovat a jak jsme schopni porozumět jeho povaze, důvodům jeho chování, jeho potřebám a možnostem. 😊 Na vyvrálost osobnosti jsou po zahájení školní docházky kladeny poměrně vysoké nároky, a to jak v oblasti emocionální, tak i sociální. Od žáka se očekává dostatečná míra emocionální stability, věku přiměřené zvládnání emocí, sebeovládání, odolnost vůči frustraci.

SOCIÁLNÍ ZRALOST

Kromě věku přiměřené emocionální vyvrálosti je stejně důležitá i sociální vyspělost: určité sociální dovednosti, schopnost adaptability, spolupráce, schopnost začlenit se do skupiny vrstevníků, rozumět pravidlům společenského chování a zvládat tato dohodnutá pravidla respektovat.

Jak dítě obstojí mimo rodinu, tj. bez ochrany maminky a tatínka, záleží na tom, do jaké míry je vyvrálá jeho autonomie (samostatnost) a jak má rozvinutou sebedůvěru.

ÚROVEŇ PRÁCESCHOPNOSTI

Aby dítě bylo schopno při výuce plně využívat svoje mentální předpoklady, dílčí schopnosti a dovednosti, potřebuje mít zájem o učení a chuť poznávat. Důležitá je i schopnost tzv. záměrné (volní) koncentrace pozornosti na danou činnost (úkol); věku přiměřený smysl pro povinnost, zodpovědnost. Školní práce klade nároky na všechny kvality pozornosti - intenzitu, stálost, vytrvalost, odolnost vůči rušivým vlivům.

Práceschopnost je podmíněna zejména vyvrálostí centrální nervové soustavy, ovšem úzce souvisí i se zralostí osobnosti a dosavadním stylem výchovy. Dítě by mělo být vedeno k respektování určitých pravidel, limitů, měla by být podporována jeho samostatnost, mělo by být vedeno ke zvládnutí drobných povinností (úklid hraček, oblečení, pomoc v domácnosti).

MATEMATIKA

Předmatematickými představami se rozumí několik základní dovedností. KTERÉ ZÁKLADNÍ DOVEDNOSTI MYSLÍME?

- Dítě dovede třídít předměty podle určité vlastnosti, například podle barvy, tvaru či velikosti.
- Dále dovede porovnávat různá množství a velikosti - menší a větší předměty, kratší a delší předměty, rozumí pojům více/méně/nic/stejně.
- Zvládá řazení prvků dle velikosti, odstínu barvy, délky apod. - například seřadí tři a více kostiček od nejmenší po největší, od nejnižší po nejvyšší, od nejsvětlejší po nejtmavší.
- V řeči a vlastním vyjadřování umí správně použít pojmy "nejmenší, větší a největší" či "dlouhý, delší a nejdelší" apod.
- Další dovedností je počítání do určitého množství (u předškoláků stačí do počtu 6). Zde není důležité, do kolika dítě umí vyjmenovat početní řadu, ale zda umí slovem označit správné množství předmětů.

Základ pro pozdější matematické dovednosti leží v dobrém rozvoji předmatematických představ v předškolním věku. Přesnější název oblasti by tedy měl znít předmatematické představy, pro naše účely ale pojem „matematické“ pro informaci uživateli považujeme za rovněž vyhovující.

Předškolák by si měl ještě předtím, než začne např. sčítat, vytvořit kvalitní základy dovedností, které mu pak umožní dobře rozumět vztahům mezi čísly. Je to třídění, porovnávání, řazení, určování množství v oboru do 5, případně připočítávání prvků v oboru do 10.

- Dovednost **TŘÍDĚNÍ** předmětů podle určité vlastnosti se vyvíjí už po druhém roce věku. Nejdříve dítě třídí podle jedné vlastnosti, například barvy. Mezi 5.-6. rokem již dovede třídít podle dvou až tří kritérií.

- Dovedností **POROVNÁVÁNÍ** se rozumí jak určení menších a větších předmětů, tak většího či menšího množství.

- Dovednost **ŘAZENÍ** znamená například seřazení tři a více kostek od nejmenší po největší, od nejsvětlejší po nejtmavší apod. S řazením je spojeno užívání správných pojmů jako nejmenší, nejdelší apod.

- U dovednosti **URČENÍ** množství není důležité, do kolika dítě umí vyjmenovat početní řadu, ale zda umí číselně označit určité množství předmětů. Například počítá tři kostky jednu po druhé a správně dojde k číslu 3. Pokud se dítěti daří určovat počet prvků i pouhým pohledem, bez napočítávání po jedné, má dobrý základ pro tzv. početní představy, které jsou velmi důležité pro sčítání a odčítání z paměti. Pokud naopak musí 6-leté dítě i 2 kostky „přepočítávat“, často s pomocí prstů, existuje u něj riziko, že sčítání a odčítání z paměti se nebude dařit.

Dítě by před zahájením školní docházky tedy mělo umět rozpoznat, podle jakého pravidla jsou řazené korálky, geometrické tvary apod. a pokračovat v řadě, třídít předměty podle vybraných kritérií, jako je barva, velikost, tvar, spočítat počet předmětů postupně po jedné, do 3 počet rozpoznat i pouhým pohledem, rozlišovat velikosti předmětů a porovnat je (malý, velký, menší, větší, více, méně, nejméně), seřadit prvky podle velikosti, rozumět pojům přidej, uber.

TIPY PRO ROZVOJ

🏠 **Aktivita mimo domov** - I úplně běžné činnosti posilují rozvoj matematických dovedností u dítěte. Může se jednat o zahradničení, nakupování atd. Dítě by mělo vnímat osvojené znalosti a dovednosti v kontextu běžného života, nejen uzavřeně v pracovním sešitě nebo v rámci jedné situace.

💰 **Dětské peníze** - Velmi užitečné jsou barevné dětské peníze, které mají na sobě nejen číslici, ale i počet teček. Dítě se učí struktuře teček, kterou začne později rozpoznávat rychleji i v jiných situacích a zároveň počet teček vidí ve vztahu s číslicí.

📐 **Geometrické tvary** - Nechte dítě skládat geometrické obrazce. Zpočátku ze dvou dílů, později z více.

🎲 **Hry s hrací kostkou** - V předškolním věku učte dítě hry s hrací kostkou. Nejdůležitější je, aby se dítě naučilo vnímat počet teček jako symbol. Velmi mu to urychlí hru a usnadní přechod do školy. Vidí-li na kostce pět teček, po čase se naučí, že je to pět, a nemusí jednotlivé tečky přepočítávat. K tomu však dojde jen pravidelným nácvikem. **Multisenzoriální přístup** - V nácviku dovedností se vyplácí, když zapojíte do učení více smyslů, tedy zrak, sluch, hmat. 🖐️👂👁️👃👉 Když dítě učíte odčítání 4-2, nakrájejte jablko na 4 kousky a nechte dítě sníst jen dva. Chcete, aby dítě počítalo do šesti? Může skočit 6 žabáků, nebo 6x poskočit na velkém míči.

👁️ **Názorné ukázky** - Využívejte co nejvíce názorných zkušeností. Zpočátku je pro dítě velmi náročné představit si, co znamená nějaká číslice. Když před něj postavíte dva pomeranče a řeknete, že jsou dva, je to pro něj něco konkrétního. Pokud mu řeknete, že jste koupili deset pomerančů, je to pro dítě velmi abstraktní a vůbec s tímto pojmem nedokáže pracovat.

🗨️ **Přiřazování** - Nechte dítě přiřazovat číslice ke správnému počtu předmětů či teček. Tím se učí poznávat číslo a jeho hodnotu, k čemuž poslouží právě tečky či daný počet předmětů.

👨‍🍳 **Společné vaření** - I vaření může posloužit jako příležitost pro nácvik matematických a předmatematických dovedností. Vážíte, porovnáváte, přidáváte, ubíráte. Připravujete potřebný počet misek, krájíte na poloviny, čtvrtiny, osminy. Používáte zcela přirozeně matematický slovník a dítě se ho při společné činnosti učí, rozumí mu a má z činnosti radost. Učení je jednodušší, pokud je dítě spokojené, je ve hře s partnerem a hra pro něj není "zkoušení". Zkušenost vede k poznání. Místo nervózního slovního vysvětlování jděte dítěti udělat omeletu a co nejvíce ho zapojte, popisujte a vysvětľujte, co děláte.

❓ **Třídění dle kritéria** - Tříděte do skupiny, dle určitého kritéria, to by mělo dítě umět i najít. ("Co myslíš, jak tyto pastelky rozdělíme?") Dítě může odpovědět "na barvičky, tahle je nejdelší...") Pokud neví, můžeme mu napovědět, ne však sdělit, co má udělat!

❓ **Třídění, řazení, porovnávání** - Tříděte, porovnávejte a řaďte běžné věci v domácnosti i s dítětem. Třídít můžete prádlo, kolíčky, hrníčky a mnoho dalších předmětů. Příkladem: "Co myslíš, máme doma taky Lichožrouty? Ti kradou lidem ponožky, ale vždycky jen jednu... Zkus najít všechny páry ponožek. Pár znamená, že jsou dvě, co k sobě patří." "Dej na stůl čtyři hrníčky, pro každého jeden. Tatínkovi dej ten nejvyšší hrníček, mně ten široký a děti mají ty malé s obrázky." "Na každý talířek dej dva kousky. Jeden větší a jeden menší." "Který obrázek na stěně je nejmenší? Který je větší a který je největší?"

🎨 **Vlastní pomůcky** - Připravte si vlastní pomůcky pro porovnávání množství předmětů, jejich barvy, vlastností atd. Využijte je při nácviku pojmů - méně, více, stejně - a k určování jejich počtu.

MOTORIKA A KRESBA

HRUBÁ A JEMNÁ MOTORIKA

Motorika, neboli hybnost, je souhrn pohybových činností a dovedností těla. Díky svalové souhře jsme schopni vykovávat pohyby. Rožlišujeme dvě základní motoriky - jemnou a hrubou.

□ **HRUBÁ MOTORIKA** se týká pohybů, které provádíme většími svalovými skupinami, jako například kroužení paží, chůze, běh, skákání. V podstatě lze říci, že pokud má dítě dobrou hrubou motoriku, nebude mít takové obtíže v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky a následně i v oblasti oromotoriky (motorika mluvidel). Vše se vším souvisí a navazuje na sebe.

□ **JEMNÁ MOTORIKA** je hybnost menších svalových skupin, umožňujících hybnost od zápěstí ke konečkům prstů. Jemná motorika umožňuje jemnější činnosti, jako je např. navlékání, skládání mozaiky, modelování, solení prsty atd.

GRAFOMOTORIKA

Grafomotorika se týká manipulace s tužkou, při níž sledujeme především úchop, ale i přítlak na podložku, jistotu vedení čar a plynulost pohybu tužky po papíře či uvolněnost zápěstí i prstů.

JAK MŮŽEME GRAFOMOTORIKU ROZVÍJET?

Rozvoj grafomotoriky by neměl být založen pouze na vybarvování omalovánek či obtahování tvarů pastelkami. Důležité je jakkoli děti podporovat ve vlastní kresbě. V kresbě dítěte je vhodné všimnout si obsahu a formy provedení. **OBSAHEM** rozumíme náměty, které si dítě ke kresbě vybírá, a množství ztvárněných prvků. **FORMA** v kresbě znamená, "jakým způsobem" je dítě schopné zamýšlený obsah kresby ztvárnit (tj. jak jsou části ztvárněných věcí přesně vyjádřeny - zda např. hlava člověka je kulatá, není větší než tělo, jak navazují linie v kresbě apod.).

VÝVOJ MOTORIKY

Když se dítě narodí, není ještě motoricky dostatečně zralé, aby provádělo kontrolované pohyby. Vývoj pohybů, které může samo ovládat, začíná od hlavy a postupuje směrem dolů a od středu těla postupuje směrem k vnějším částem, prstům. ☞ Například u rukou dítě nejdříve ovládá paže, pak dlaně, a nakonec dokáže cíleně ovládat prsty. Posléze začíná používat řeč, kterou umožňují obličejové svaly, a současně s ní kolem 2. roku začíná rozvoj grafomotoriky. Nejprve čárání, potom kreslení a mnohem později psaní.

PROČ JE MOTORIKA DŮLEŽITÁ A JAK JI ROZVÍJET?

V případě opoždění motorického vývoje bývá často opožděný i vývoj řeči a s vývojem řeči je spjat rozvoj myšlení. Bez rozvoje motoriky by tyto vyšší funkce stagnovaly. Dítě by se proto mělo v předškolním věku v dostatečné míře věnovat přirozeným pohybovým aktivitám – běhání, lezení, skákání, jízdě na kole a koloběžce. Mělo by mít také dostatečně bohaté zkušenosti s různými manuálními výtvarnými činnostmi, např. stříháním, lepením, modelováním, kreslením a malováním. Motorický vývoj dítěte již nebude nikdy tak intenzivní jako do jeho šesti let.

JAK JE TOMU S MOTORIKOU KOLEM PĚTI A ŠESTI LET VĚKU DÍTĚTE?

□ Do 5 let dítě obvykle zvládá stavění věže z kostek, modelování z plastelíny, spojování stavebnicových dílků (lego), kreslení vodorovných, svislých a šikmých čar, jednoduchou kresbu lidské postavy, napodobování křížku i některých dalších geometrických tvarů (kruh, čtverec, rozstříhnout papír, poskoky na jedné noze, chůzi po špičkách či patách, poskoky snožmo, zapínání knoflíků, zipů, samostatné oblékání a přiměřené používání lžice, vidličky a nože.


□ Kolem 6. roku věku dítě pro úkoly zaměřené na jemnou motoriku preferuje již většinou jednu ruku, vystříhne kruh, čtverec, obstříhne obrázek, dokáže napodobit geometrické tvary (obdélník, trojúhelník, čtverec, kosočtverec) a zároveň projevuje zájem o psaní čísel, případně písmen. Umí nakreslit šikmé čáry se záměrným cílem (např. střechu), vybarvuje přesnými pohyby, téměř nepřetahuje, kreslí propracovanější obrázky s většinou reálných detailů. Kresba postavy obsahuje většinu podstatných částí lidského těla. Tužku by měly děti držet správným úchopem.


! □ Nedostatečná úroveň výše popsaných dovedností může být předzvěstí těchto výukových obtíží: neschopnost napodobit písmo v odpovídající velikosti, potíže s udržení písmen na řádce, nestejně písmo, snížená rychlost psaní.

NEZAPOMÍNEJME NA VIZUOMOTORIKU


□ Ke grafickým činnostem je ale kromě motorické obratnosti velmi podstatná vzájemná koordinace oka a ruky, tzv. vizuomotorická koordinace. Tzn., že oči řídí pohyb ruky tak, aby skutečně udělala to, co oči vidí a mozek zamýšlí. Když má dítě vizuomotoriku málo vyspělou, umí například dobře rozeznat tvary písmen, ale nedokáže je tužkou napodobit, i když není celkově neobratné.


TIPY PRO ROZVOJ


 Házení míčky na cíl - Postavte např. z plechovek pyramidu a nechte dítě, ať se do ní trefuje tenisovými míčky. Obměnou může být prohození míčků obručí.


 Chození po provaze - Na podlahu umístěte provaz, může být různě zatočený. Nechte dítě, aby po provaze chodilo bosé a kladlo jednu nohu za druhou.


 Jízda na kole - Obdobně jako jízda na koloběžce je důležitá pro trénink rovnováhy a zlepšení koordinace pohybů.


 Kuželky - Udělejte si z PET lahví kuželky (naplňte je z části vodou, nebo ještě lépe pískem) a místo koule použijte obyčejný míč.

 Opičí dráha - Vytvořte pro dítě překážkovou dráhu. Děti tuto aktivitu zbožňují a rády vymýšlejí různé její obměny. Dbejte na bezpečnost. Vhodné jsou překážky, kde se skáče po jedné noze či snožmo, také kde se podlézá či přelézá. Dále takové, kde se běhá či plazí, nebo se válí sudy. Pokud neznáte správnou techniku kotoulů, vyhněte se jim.

 Pétanque - Lze hrát se soupravou na pétanque. Obměnou hry může být například vytvoření vlastních kamenů z běžných oblázků a jejich nabarvení. Nakreslete na zem křídou kruh s vyznačeným středem a zkuste se trefit kamenem co nejbližší středu kruhu.

 Pinkání do nafouknutého balónku - Pusťte si doma hudbu a udělejte si ""party"". Cílem je, aby balónek nespadol na zem. Dále můžete pinkat například vařečkami či stočenými novinami a hru tak oživit.


 Plazení - Využívejte různé rekvizity jako například tunely. Můžete si doma udělat ""žížalí hrad"", dále můžete podlézat mezi nohami židlí.

 Pohyby před středovou osu těla - Dítě kříží pohyby rukou a nohou, tím zlepšuje propojení obou mozkových hemisfér. Těmito pohyby se podporuje spolupráce hemisfér, zlepšuje se tak mozková aktivita a tím i jemná motorika a grafomotorika.


Rovnovážná cvičení - Trénink rovnováhy je velmi důležitou a užitečnou činností v předškolním období. Můžete trénovat například holubičku, čápa, pozice z dětské jógy atd.

Skákání panáka - Na zem nakreslíme panáka. Tři políčka pro nohy, dvě pro ruce, jedno pro krk a kulatou hlavu rozdělíme na poloviny. Lze políčka očíslovat (zvláště pokud již dítě přečte číslice). Zpočátku se snažíme, aby dítě panáka pouze proskákalo, později hlídáme přešlapy. Dále můžeme zařadit skákání pouze po jedné noze nebo dle výběru. Úplně nejtěžší je vhození kamenu do políčka. Tomu se pak při skákání musíme vyhnout a především při cestě zpět tento kámen zvednout.

 Skákání v pytli - Při seznamování s touto aktivitou nikdy nezávodte, nebezpečí úrazu.

 Slalom - Zvolte vhodný prostor, kde budete s dítětem aktivitu vykonávat. Na vyznačení trati využijte cokoli z vašeho okolí. Vhodnější jsou pomůcky, které dítě nemůže přeskočit, ale musí je skutečně obejít. Toto vám velmi usnadní vysvětlování principu slalomu dítěti.

 Tance na písni z celého světa - Pusťte si video, jak tančí indiáni, Číňané, Afričané a jiné národy a zkuste tyto tance s dítětem napodobovat.

 Válání sudů - Při válání sudů je třeba dbát na to, aby ruce dítěte směřovaly nad hlavu. Další úroveň je válet sudy tak, aby se ruce nad hlavou a nohy od stehů dolů nedotýkaly podložky - dítě se tak koulí pouze po trupu (trénuje tak zpevnění, kulivý pohyb musí vykonat zapojeném vnitřních svalů, nikoliv švihem končetin).

ŘEČ A VERBÁLNÍ MYŠLENÍ

Řeč je základní komunikační prostředek a je jedním z hlavních prostředků ovlivňujících rozvoj myšlení od raného dětství.

JAKÉ JSOU ZÁKLADNÍ SLOŽKY ŘEČI?

Řeč můžeme rozdělit do dvou základních složek. První z nich je porozumění řeči (pasivní slovní zásoba), druhou složkou je vlastní vyjadřování, které zahrnuje aktivní slovní zásobu - tedy slova, která dítě aktivně používá.

ČEMU BYCHOM MĚLI VĚNOVAT POZORNOST?

- Při vyjadřování je třeba si všimnout nejen slovní zásoby, ale také toho, zda je dítě schopné vytvářet samostatně věty a krátká srozumitelná souvětí, kterými dovede přiměřeně vyjadřovat svoje potřeby, přání, či dokáže popsat krátký příběh, převyprávět krátkou pohádku.
- Sledujeme také to, zda dítě používá přiměřeně svému věku gramatiku jazyka - přirozeně skloňuje, dovede používat minulý, přítomný a budoucí čas, dobře váže podstatná jména s předložkami apod.
- Velmi důležitá je výslovnost jednotlivých hlásek. Pokud je řeč dítěte na hranici srozumitelnosti ještě ve 4 letech věku, je vhodné navštívit klinického logopeda a konzultovat s ním daný stav dítěte. Dítě by mělo mít správnou výslovnost všech hlásek před nástupem do školy.

OBDOBÍ DO TŘÍ LET

První tři roky života, kdy se mozek dítěte vyvíjí a zraje, jsou nejdůležitějším obdobím pro rozvoj řečových dovedností. Tyto dovednosti se nejlépe rozvíjejí v místě bohatém na zvuky, znaky a při nepřetržitém kontaktu s řečí dalších lidí. Mozek je v tomto období nejlépe připraven přijímat řečové podněty. Jestliže v tomto období dítě není vystaveno stálému kontaktu s druhými a s jejich řečí, bude pro něj v pozdějších letech již o něco složitější si řeč a jazyk osvojit.

VLIV JAZYKOVÉHO KÓDU

Úroveň řeči ovlivňuje významným způsobem způsob myšlení. Jestliže se řeč rozvíjí adekvátně a s dítětem se komunikuje rozvinutým jazykovým kódem, myšlení dítěte se bude zpřesňovat a prohlubovat než myšlení dítěte, se kterým se komunikuje převážně restrigovaným (omezeným) jazykovým kódem.

JAK SE ŘEČ VYVÍJÍ?

- První známky komunikace se projevují, když se dítě naučí, že pláč mu zajistí jídlo, utěšení a společnost druhého. Novorozeňata začnou rozeznávat důležité zvuky ze svého okolí, jako hlas matky nebo svých prvních pečovatelů. V 6 měsících jsou miminka již schopná rozpoznat zvuky svého mateřského jazyka.
- Mezi 1. a 2. rokem věku zná dítě některé části těla a umí na ně ukázat. Chápe a dokáže uposlechnout jednoduché příkazy (např. Kutálej míč!) či rozumí jednoduchým otázkám (např. Kde máš botičky?). Dovede ukázat na jednoduché obrázky, když už jsou pojmenované. Užívá

si jednoduché písničky, říkadla a pohádky. V tomto období získává velké množství nových slov a dokáže utvořit jednoslovné či dvouslovné věty: např. Mama jít? nebo Ještě papat!

● Mezi 2. a 3. rokem dítě již má slovní označení pro všechno, co potřebuje pojmenovat. Užívá dvou – až tříslavných vět a mluví způsobem, který je srozumitelný pro ostatní členy rodiny. Dovede pojmenovat věci, formulovat otázky a dokáže si řečí získat pozornost.

● Mezi 3. a 4. rokem dítě rádo vypráví o svých aktivitách a zážitcích ve školce či s kamarády. Používá věty se čtyřmi či více slovy. V jeho řeči se méně vyskytuje opakování slabik či slov.

● V období mezi 4. a 5. rokem rozumí dítě prakticky všemu, co se doma či ve školce řekne. Již samo vypráví příběhy na vybrané téma, dovede ve větách užívat více detailů a komunikuje bez obtíží s ostatními dětmi a dospělými. Začíná být schopné pojmenovat některá písmena či čísla a užívá gramatiku jako dospělí.

JAKÁ JE PROVÁZANOST S DALŠÍMI OBLASTMI VÝVOJE?

Vývoj řeči je silně ovlivněn několika dalšími oblastmi. Předně je vývoj řeči a artikulace silně spjat s vývojem motoriky. Pokud je v této oblasti vývoj opožděný, lze předpokládat určité potíže jak ve vývoji řeči, tak i grafomotoriky (psaní a kreslení).

Dále je samozřejmě řeč spjatá se smyslovým vnímáním, zejména zrakovým a sluchovým. Pro vývoj řeči je také velmi důležitá kvalita pozornosti. Dítě s potížemi v pozornosti se hůře soustředí na delší vyprávění či vysvětlování. Snížená schopnost pozornosti může mít negativní vliv na získávání nových vědomostí a přiměřený rozvoj slovní zásoby. S rozvojem řeči souvisí také již zmiňovaný rozvoj myšlení.

POZOR NA RIZIKOVÉ SYMPTOMY V ŘEČOVÉ OBLASTI

Před nástupem do školy se mohou projevovat rizikové symptomy v řečové oblasti: Dítě má problémy s vyjadřováním vlastních myšlenek; těžko se rozpomíná na název věci, avšak dokáže ji ukázat nebo nakreslit, neprojevuje zájem, když mu druhý čte; nedaří se mu porozumět složitějším větám a souvětím, nepamatuje si slovní instrukce a nedaří se mu je sledovat a plnit; opakuje (papouškuje) slova a fráze, které mu byly řečeny; používá nepřiléhavá a nevhodná slova ve větách; užívá často dysgramatismy, používá velmi jednoduché věty; má problémy s převyprávěním příběhu; má potíže začít a udržet rozhovor.

Ty složky řeči, které se týkají výslovnosti nebo pohotovosti vypravování, diagnostikují učitelé v režimu MŠ při běžných činnostech formou pozorování a rozhovorů, v neposlední řadě se na diagnostice řečové složky školní zralosti podílí logoped. V iSophi diagnostice si lze k výslovnostní složce řeči dělat poznámky na určené místo na konci záznamového listu. V testovací části se iSophi zaměřuje na spojení řeči s myšlením – tedy diagnostikuje schopnost tzv. verbálně myslet – hledat vhodné pojmy, radit je k sobě, generalizovat neboli zobecňovat (zobecňování je schopnost myšlení, která se u dětí rozvíjí až na konci předškolního věku, ale pro školní vzdělávání je velmi podstatná – např. pro třídění vědomostí do různých kategorií, chápání nadřazenosti a podřazenosti pojmů, grupování prvků v matematice apod.).

4 ASPEKTY, KTERÝCH SI VŠÍMAT

1. JAKÁ JE VÝSLOVNOST JEDNOTLIVÝCH HLÁSEK

Během vývoje řeči děti mnoho hlásek říkají nesprávně. Do určitého věku, zhruba kolem pěti let, se tyto projevy považují za běžnou součást vývoje řečových dovedností, je to tzv. fyziologická dyslalie. Pokud po 5. roce u dítěte v řeči přetrvává nesprávná výslovnost několika hlásek, měla by být zahájena péče klinického logopeda. Dítěti hrozí přetrvávající potíže ve výslovnosti, která se později může promítnout do písemného projevu.

2. JAK DÍTĚ DRUHÝM ROZUMÍ

Pro komunikaci dítě potřebuje mluvené řeči druhého rozumět. Když někdo mluví a dítě slyší slova, kterým rozumí, chápe celé sdělení. K porozumění je obecně potřeba, aby se dítě učilo nová slova, která nezná. To však samo o sobě nestačí. Potřebuje také, aby jeho mozek zvuky řeči správně rozšifroval a zpracoval je ve slova a věty, kterým rozumí. Pokud toto rozšifrování zvuků ve slova a věty s významem vážne, jedná se o oslabení tzv. receptivních řečových schopností. Dítě nerozumí našemu sdělení, i když jednotlivá slova zná, a potom buď nereaguje na instrukce a otázky, nebo odpovídá nepřiléhavě.

3. JAK POHOTOVÉ A BOHATÉ JE VYJADŘOVÁNÍ DÍTĚTE

Dítě jednak přijímá – naslouchá druhým, ale také vysílá – mluví o sobě a o svém okolí. To předpokládá dostatečnou slovní zásobu a dále je třeba, aby mozek zpracoval jeho myšlenky a slova do vět, aby rychle a hbitě z paměti vyvolával slova, která jsou vhodná. Pokud dítěti tyto dovednosti chybí, má oslabenou tzv. vyjadřovací pohotovost – mluví pomaleji, déle hledá slova, neužívá souvětí, případně mají slova ve větě nesprávný slovosled.

4. JAKOU GRAMATICKOU ÚROVEŇ MAJÍ VĚTY

Jestliže dítě mezi 5. a 6. rokem vytváří stále svá pravidla v řeči, používá jiné koncovky u podstatných jmen a sloves, jde také o nápadný jev. Kolem čtyř až pěti let by dítě mělo zvládnout vymyslet a vyprávět krátký příběh, popsat, co dělalo ve školce nebo na návštěvě. Dítě by mělo být schopné vést dialog. Jeho věty by již měly být rozvinuté. Ale pokud dítě spolehlivě netvoří gramaticky správné věty, není to v tomto věkovém období ještě neobvyklé. Takzvané dysgramatismy k tomuto věku ještě vývojově patří. Mezi pátým a šestým rokem dítěti vzroste slovní zásoba. Dysgramatismy jsou již ojedinělé, například u nových či méně obvyklých slov. Dítě dovede vymyslet a vyprávět příběhy. Rozumí nadsázce a vtipům. Dovede popisovat nejen události a zážitky, ale také dovede jednoduše popsat své pocity. V řeči a komunikaci je pohotové, bez potíží se účastní konverzace. Spontánně se umí zeptat a přiměřeně reagovat ve společenských situacích. Dále by měl předškolák zvládnout převyprávět známé pohádky; roztrždit věci do kategorií, tedy rozlišit nadřazené a podřazené pojmy, přiřadit věci, které k sobě logicky patří; poznat protiklady a pojmenovat je a rozpoznat nesmyslné detaily či obrázky a vysvětlit je.

TIPY PRO ROZVOJ

☐ Čtení dětem - Dětem čtěte nejlépe každý den, aspoň chvílku. Čtením pohádek neučíme děti jen naslouchat příběhům, sdílíme s nimi společné chvílky. V případě, že se vám nedaří najít si čas na čtení pohádek, mějte po ruce připravené audionahrávky s vyprávěnými pohádkami.

⚡ Hry typu Aktivita - Při těchto hrách by mělo dítě slovo poznat, zkusit ho nakreslit a pantomimicky zahrát. Náměty a videa na jednoduché slovní hry s malými dětmi najdete například na: <http://www.uceni-v-pohode.cz/>

👉 Instrukce - Instrukce, které chcete, aby dítě provedlo, sděluje vždy v klidu a zopakujte je.

❓ Kladení otázek - Snažte se pokládat otázky tak, že již jejich začátek dítěti napoví, co má hledat a jak odpovědět (KDE se zajíc potkal se sovou? KAM spolu šli?)

✗ NE sarkasmu - Vyvarujte se užívání sarkasmu, nepodivujte se nad tím, že dítě nezná nějaké slovo. Zdržte se komentářů, které jsou kritické k jeho slovnímu projevu. Tímto způsobem dítě nepodpoříte ani nemotivujete. Účinek, který vyvoláte, bude přesně opačný - dítě bude mluvit ještě méně.

❓ Obtížné otázky - Obtížnou otázku přeformulujte. Například větu: ""V jaké době se odehrával tento příběh? "" můžete změnit na: ""Kdy se to všechno stalo?"" Při společné práci, čtení a jiných aktivitách hojně využívejte rozhovory. Buďte zvědaví, co si dítě pamatuje, co si myslí o různých věcech a tématech.

🗨️ Porozumění slovům - Prověřujte, zda dítě rozumí všem slovům a podporujte jej, aby se ptalo, jakmile zaregistruje slovo, které nezná a nerozumí mu. Používejte karty s obrázky znázorňující slova, která si dítě obtížně pamatuje.

🗨️ Vlastní kontrola - Při práci s obrázky, drobnými úkoly či pracovními listy dítě vždy podporujte, aby si zkontrolovalo svoji práci, zamyslelo se, zda rozumělo instrukci, odpovědělo na všechny otázky a nic nevynechalo.

📖 Vyprávění příběhů - Můžete využívat obrázků, jako vizuální podpory. Vhodné je například využívat příběhy na kartách, které musí dítě seřadit. Podpořte jej, aby vyprávělo děj.

Materiál

SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ

Sluchové vnímání umožňuje různé zvuky rozpoznávat a organizovat je ve větší celky, aby mozek mohl vše zpracovat a dát význam celému sdělení.

CO BYCHOM MĚLI SLEDOVAT?

U sluchového vnímání a rozlišování je důležité, co dítě slyší, jestli rozlišuje sluchem rozdíly v hláskách a slovech a zda správně rozumí smyslu slyšeného slova. Dále sledujeme i schopnost dítěte naslouchat a dobře porozumět např. básničce či krátké pohádce. Sluchová paměť zase umožňuje dítěti zapamatovat si sdělení, instrukci či delší pokyn, má vliv i na rychlost zapamatování si krátkého rýmu či říkanky.

Sluchové vnímání umožňuje rozpoznávat různé zvuky, hlásky, a organizovat je ve větší celky – slova a věty. Mozková centra vše zpracují a dávají celému dělení význam. U sluchového vnímání je důležité, CO dítě slyší, jestli slyší ROZDÍLY v hláskách a ve slovech a zda správně rozumí smyslu slov a vět. Do oblasti sluchového vnímání patří sluchové rozlišování (neboli diferenciacce), sluchová analýza a syntéza, sluchová paměť a vnímání rytmu.

JAK SE SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ VYVÍJÍ?

Vývoj sluchového vnímání je postupný. Batolata rozumějí větám, které vnímají jako celek. Kolem 4. roku dovedou děti roztleskávat slova po slabikách (např. v rytmu dětské písničky). Kolem 6. roku věku začínají ve slovech rozlišovat počáteční hlásku nebo první slabiku. Sluchové rozlišování je naučená dovednost, ve které děti přirozeně podporujeme. Dobrá úroveň sluchového vnímání a jeho podpora v předškolním věku je proto nezbytným stavebním kamenem zvládnutí nácviku čtení a psaní.

ČEHO BYCHOM SI MĚLI VŠÍMAT U PŘEDŠKOLÁKA?

✓ Předškolák by měl zvládat rozlišit zvukově podobné hlásky, rozpoznat zvukově podobná slova, rozlišit měkké a tvrdé slabiky (di, ti, ni x dy, ty, ny), rozlišit náslovnou hlásku či alespoň první slabiku ve slově.

✓ Předškolní dítě si zapamatuje básničky, pozná rýmující se dvojice slov, umí roztleskat slova na slabiky a určit jejich počet.

✓ Okolo 6. roku věku dítě začíná rozlišovat koncovou hlásku či poslední slabiku ve slově.

✓ Předškolák by si měl zapamatovat několik příkazů jdoucích po sobě a splnit je.

✓ Zopakuje 3-4 slova, která spolu nesouvisí a zopakuje přiměřeně dlouhou větu.

✓ Poměrně náročná dovednost před nástupem do školy je rozložit slovo na jednotlivé hlásky, přesto to určitá skupina předškoláků již dokáže.

TIPY PRO ROZVOJ

📖 Básničky, říkadla - Chcete-li dítě podpořit v rozvoji sluchového vnímání, využijte kratší básničky s výraznými rýmy, doplněné obrázky.

💡 Hádanky - Děti hádanky milují, není třeba, aby byly nějak zvlášť obtížné. Volte spíše jednodušší. Velmi oblíbené jsou hádanky od Zuzany Pospíšilové.

☐ Práce s intonací, rytmem, melodií a barvou hlasu - Například zakřič, zašeptej, řekni laskavě, řekni naštvane, zazpívej, poznej náladu, se kterou ti to říkám.

👉 Procvičování určování první hlásky ve slově - Pracujte s obrázky či pracovními listy. Říkat dětem pouze slova nestačí. Obrázky jim pomáhají, aby si mohly slovo lépe uvědomit a zaposlouchat se. Nejdříve volte slova s počátečními hláskami, které jsou výrazně jiné (např. ryba/žába, zuby/domy). Dítě po vás slovo opakuje (pokud nemá výraznou vadu výslovnosti) a zkouší se soustředit na začátek slova a poznat první hlásku. Některé děti zpočátku určují první slabiku slova. Což není špatně, časem se však snažte dosáhnout toho, že dítě pozná pouze první hlásku.

☐ Rozpoznávání rýmů - Trénujte s dítětem rozpoznávání rýmů. Která slova se rýmují a která ne. Děti rády vytvářejí nesmyslná slova, u kterých se jim snáze podaří najít rým (bos - hos). Zpočátku jim to můžete tolerovat, později však dbejte na to, aby dítě vybíralo ze slov, která skutečně existují.

🗣️ Rozvoj schopnosti naslouchat - Vyprávějte dítěti například krátký příběh, důležité je, aby vás dítě nepřerušovalo a sedělo na místě. Případně se jej můžete i optat, o čem příběh byl. Jedná se o velmi důležitou dovednost. Dítě však nepřetěžujte a volte vždy přiměřeně dlouhý příběh. Zvláště u neklidnějších dětí střídejte činnosti, tak, aby nebylo dítě příliš neklidné.

🗣️ Rozvoj sluchové paměti - Zopakuj, co jsi slyšel. Může to být jedno slovo, později více slov, věta, básnička.

🎲 Tvrdé a měkké slabiky - Pokud má dítě obtíže v oblasti fonemického rozlišování a zaměňuje tvrdé a měkké slabiky, můžete využít tvrdou a měkkou věc (dřevěnou kostku a mycí houbu). Připravte si dopředu několik slov s měkkými a tvrdými slabikami a můžete začít. Na tvrdou kostku dítě sahá, když je ve slově tvrdá slabika, a na měkkou houbu, slyší-li měkkou slabiku. ("Co slyšíš ve slově budík? Na jakou věc sáhneš, na tvrdou, nebo na měkkou? Zopakuj slovo nahlas.") Dítě vedeme, aby sáhlo na správný předmět a zopakovalo dané slovo správně.

ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

Zrakové vnímání je schopnost rozlišovat zrakem detaily a odlišnosti předmětů. Schopnost zrakového vnímání je spjata s učením, kdy nám zrak umožňuje získávat informace z okolí, a díky zrakové paměti si získané informace pamatujeme.

CO MŮŽEME ŘADIT DO ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ?

Do zrakového vnímání patří např. zrakové rozlišování - dítě rozpoznává detaily, nestejně tvary, zrcadlově otočené předměty apod. Dále skládání částí a rozkládání celku, kde dítě rozlišuje správnou polohu kostek či předmětů a zrakem dovede rozpoznávat, jaké předměty k sobě patří, či v jakých detailech se naopak liší. Další dovedností je odlišení figury a pozadí - to je dovednost, kdy dítě dovede na obrázku s pozadím rozlišovat předměty, které jsou např. pouze naznačené. Důležitou schopností je správně vyvozený oční pohyb po řádku, tzn. musíme dítěti pomoci učit se sledovat obrázky zleva doprava a shora dolů.

Zrakové vnímání je schopnost rozlišovat zrakem detaily a odlišnosti předmětů – jejich barvu, tvary, polohu a vzory. Schopnost zrakového vnímání je spjata s učením, kdy nám zrak umožňuje získávat informace z okolí.

KDY DOZRÁVÁ VÝVOJ ZRAKU?

Zrakové vnímání prochází určitým vývojem. Dítě ve 3 letech ještě nepoznává detaily na obrázku či nerozliší zrcadlově obrácené tvary. Tyto dovednosti zvládají děti před nástupem do školy. Schopnost zrakového vnímání u většiny dětí dozrává do optimální úrovně kolem 6. roku věku.

JAKÉ JSOU OBLASTI ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ?

Důležitou oblastí zrakového vnímání je zraková paměť, které je nezbytná pro proces učení. Dále oblast vizuo-motorické koordinace. Vizuo-motorická koordinace znamená souhru motoriky ruky a zraku. Souhra oka a ruky je zásadní pro úspěšný nácvik psaní, kdy dítě potřebuje dobře zkoordinovat velmi jemné svaly ruky, prstů s pohybem očí. Další oblast je vizuo-prostorová orientace, která ukazuje na schopnost dítěte orientovat se v prostředí a vnímat vlastní tělo ve vztahu k prostoru. □ Dobrá vizuo-prostorová orientace umožňuje vnímat pozici sebe sama v prostoru, později umožňuje rozlišování pravo-levé orientace. Při nedostatečné úrovni této schopnosti může mít dítě potíže s koordinací pohybů, je neobratné a v řeči lze častěji pozorovat potíže při určování polohy předmětů či popisu prostředí, kdo co je.

DŮSLEDKY SNÍŽENÉ SCHOPNOSTI ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ

Snížená schopnost zrakového vnímání může vést k obtížím v učení. V důsledku těchto potíží je negativně ovlivněn i způsob psaní a celkový výkon ve čtení a porozumění čtenému textu. V psaní a čtení musí dítě rozlišovat nejen tvary písmen, ale i polohu písmen. Podobné tvary některých čísel a písmen písmena (např. q, b, W, M, A, V nebo číslice 6 a 9) mají odlišný význam, který je daný jinou polohou symbolu. Ve čtení se děti učí řadit písmena ve slova ve správném pořadí. Zleva doprava či zprava doleva řazená písmena mohou mít jiný význam. □ S oblastí zrakového vnímání souvisí také významným způsobem oblast matematických dovedností. Např. aby dítě vyřešilo příklad $5 + 2 - 1$, musí vnímat, jak jsou číslice a matematické symboly (+, -, =) umístěny v příkladu.

CO BY MĚL PŘEDŠKOLÁK ZVLÁDNOUT?

- ✓☐ Předškolák by měl umět očima sledovat obrázky v řadě zleva doprava. Tento kontrolovaný záměrný oční pohyb bude potřebovat pro plynulé čtení. Některé děti předškolního věku neumí udržet/fixovat oko na obrázky, detaily či písmena.
- ✓☐ Dítě by mělo umět pojmenovat barvy základní i doplňkové, rozlišit mezi stejnými obrázky takový, který je jiný, vyhledávat a určit shodné a neshodné dvojice obrázků a poskládat obrázek přibližně ze šesti a více částí.
- ✓☐ Dále by předškolák měl zvládnout skládat obrázek z několika částí podle předlohy, poznat a doplnit části, které na obrázku chybí a pamatovat si cca 3 obrázky, které se mu ukáží.
- ✓☐ Dobrá úroveň zrakového vnímání dítěti také umožní rozlišit dva nebo tři překrývající se obrázky, vyhledat zadaný předmět na pozadí obrázku a rozumět pojům vpředu/vzadu, nahoře/dole na ploše a prostoru a umět se podle toho orientovat (viz kapitola Dítě a prostorové vnímání).
- ✓☐ Dítě již dokáže rozlišovat a „filtrvat“ zrakové informace, které jsou pro vybranou činnost důležité a které ne a dovede se soustředit na podstatné detaily a vynechat záměrně méně podstatné věci.

CO NÁM MŮŽE BÝT NÁPADNÉ?

Nedostatečná úroveň zrakového vnímání a zrakové diferenciaci může být příčinou, že děti zaměňují tvary písmen, které se liší polohou – p, b, d nebo detailem – m × n, i × l, o × a, r × z, r × ř, r × z a další. Mohou zaměňovat některé číslice 6 × 9 či píší číslice zrcadlově (obráceně 3, 5, 6, 9). Pomalu si zapamatovávají tvary písmen a hůře vybavují například velké tvary psacích písmen. Objevují se potíže s přepisem a opisem textu (chybují při opisech z tabule, i když text vidí napsaný). Děti pomaleji čtou a ve čtení se objevují nepřesnosti a chyby. S tím pak souvisí to, že mají potíže s porozuměním textu příběhu či zadání instrukce. V matematice často děti obtížně rozumí zadání, v geometrii mívají obtíže při rýsování a během práce s modely různých tvarů.

TIPY PRO ROZVOJ

☞ □ Dokreslování - Nakreslete polovinu obrázku a přenechejte na dítěti, aby dokreslilo jeho druhou polovinu (míč, obličej, postavu, květinu...). Můžete také využít jednoduché rozstřížené obrázky v dětských časopisech.

★ □ Domino - Domino má velmi jednoduchá pravidla. Jde o přiřkládání jednotlivých dílků kostek tak, aby odpovídaly stejným obrázkům na předchozích kamenech. Cílem je se zbavit všech kostek. Dbejte vždy na to, aby dítě dodržovalo daná pravidla.

🎱 Hledej poslepu - Dejte do tašky předměty a řekněte dítěti, aby poslepu vytahovalo předměty dle vašich instrukcí. ""Vyndej něco, co je kulaté.""

🗨 Kimova hra - Připravte různé předměty na stůl, dítěti je prohlédne a poté je zakryje např. utěrkou a nechte dítě vzpomínat, které předměty jsou pod utěrkou. Začínáte s menším počtem a postupně jej navyšujete.

🌸 Opakování vzorů - Buďte kreativní a vytvořte z různých přírodnin (listy, fazole, bobule) či drobného materiálu (těstoviny, korálky, lentilky) různé vzory a požádejte děti, aby je zopakovaly. Mnohé děti milují stavění z kostek. Pomozte jim stavět podle zadané předlohy. Podobně i navlékání korálků, tvoření vzorů z kostiček podle předlohy na obrázku napomáhá rozvoji dobrého zrakového vnímání.

🗨 Popis obrázku - Při popisu obrázku dochází k rozvoji slovní zásoby. Společně s dítětem popisujte, co na obrázku vidíte. Obrázek pak zakryjte a zadejte dítěti, aby vzpomínalo, co na obrázku vidělo. Začínáte vždy s jednoduššími obrázky.

👉 Rozvoj vizuomotorické koordinace - Oční sledování pohybu ruky, zaměření zraku a vedení zraku např. po řádku a ukazování prstem. V souvislosti s tímto je velmi užitečné, když budete dítě seznamovat s tím, že se čte zleva doprava. Když budete např. společně číst obrázkové knihy, dbejte na to, aby dítě dodržovalo posloupnost. Velmi mu to pomůže při nástupu do školy.

□ Skládání puzzle a obrázků - Nemusíte kupovat puzzle či stále další skládačky. Postačí, když rozstříháte různé pohledy s pěkným obrázkem. Budete tak mít neustále nové varianty, které nebudou dítě nudit.

🧩 Stavění podle návodu - V případě stavebnic je vhodné vést dítě ke stavění podle návodu (např. lego, kuličkové dráhy aj.). Pokud budete skládat nábytek, můžete nechat dítě, aby se na sestavování podílelo a podávalo vám jednotlivé části dle návodu.

🌀 Třídění předmětů podle vlastností - Může se jednat o třídění kostek podle barvy, tvaru, velikosti, či podle dvou vlastností. Třídít lze i kostky stavebnice podle zvolených charakteristik. Dále lze třídít i mince, karty, přístroje atd.

🏠 Vidím něco, co je.... - Popisujte věci v místnosti. Dítě musí uhádnout, o čem mluvíte. Vidím něco, co je žluté, dřevěné, kulaté, vysoké...

👁 Vyhledávání rozdílů - Jedná se o velmi oblíbenou činnost, která posiluje schopnost zrakového rozlišování.

ČASOVÉ VNÍMÁNÍ

□ Vnímání času je důležitá dovednost, která nám umožňuje chápání souvislostí různých dějů a procesů. Pro vnímání času nemáme žádný zvláštní smyslový orgán, jako jsou oči pro zrak, či uši pro sluch. Osvojujeme si ho vlastními zkušenostmi a způsobem, jak o čase a událostech hovoříme.

JAK VNÍMÁ ČAS PŘEDŠKOLÁK?

Předškolní dítě má zatím krátkodobou představu o čase, zatím si nedovede představit, kolik času je hodina, dva dny, pozítří apod. Předškolní dítě by mělo rozumět pojmům "včera, dnes, zítra, ráno, večer, den, noc" a přiměřeně je používat, dále vyjmenovat roční doby a k nim přiřadit hlavní znaky (jako známku toho, že spojuje časový údaj s konkrétními představami daného období).

S ČÍM JE VNÍMÁNÍ ČASU PROVÁZANÉ?

Časové vnímání je důležitá schopnost, která umožňuje pochopení souvislostí dějů a procesů. Vnímání času se utváří skrze vlastní zkušenosti a řeč, jak se o čase a událostech hovoří. Děti se s konceptem času sžívají několik let, než ho začnou samostatně používat ve svém životě. Vnímání času, příčiny a následku, se u dítěte rozvíjí postupně již od narození. Batole vidí svou vaničku, očekává, že se bude koupat. Předškolák dovede určit dle sledu událostí následnou událost, uvědomuje si posloupnost jednotlivých událostí a časové hranice činností, které vykonává opakovaně. Dítě si postupně uvědomuje začátek a konec událostí, chápe, že události mají svůj sled. Ve sledu těchto událostí je vždy logika, proč jdou v daném pořadí za sebou. Nelze dělat věci naopak. Děti si začínají uvědomovat, že průběh situací v čase nejsou nahodilé události.

CO TO JSOU ČASOVÁ JÁDRA?

Pro malé děti se porozumění času utváří kolem několika „časových jádrových“ zkušeností, které zažívají každý den a které jsou součástí jejich denního režimu. Časová jádra – tj. opakující se činnosti – jsou pro různé děti různé události. □ Zapojení malých dětí do programu doma i ve školce pomáhá dětem vytvářet představu o plynutí času a uvědomovat si minulost – přítomnost – budoucnost. Před 4. rokem rozumí dítě časovému významu „před“ a „po“ a dovede používat označení pro minulý čas. Kolem 5. roku věku začíná dítě rozlišovat ráno, večer, den, noc. ☀ V tomto věku si umí děti představit „včera“ a „zítra“. Způsob, jakým se s dítětem hovoří, mu umožňuje postupně vnímat čas v přesnějších pojmech. Pojmům pozítří, především, za týden začnou děti rozumět většinou až po nástupu do školy.

CO BY MĚL PŘEDŠKOLÁK ZVLÁDNOUT?

- ✓□ Předškolák by měl umět rozdělit činnosti dle části dne (co patří k ránu, odpoledni a večeru).
- ✓□ Zvládne uspořádat příběh na kartičkách – poznat, co bylo nejdříve a co následovalo.
- ✓□ Dítě v tomto věku se začíná orientovat ve dnech v týdnu a dovede vyjmenovat roční období a případně přiřadit hlavní činnosti k daným obdobím.
- ✓□ Umí také vyprávět krátkou pohádku od začátku do konce (např. i s využitím obrázků).
- ✓□ Rozumí a používá pojmy včera, dnes a zítra.

JAKÉ MOHOU BÝT DŮSLEDKY NEDOSTATEČNÉHO ČASOVÉHO VNÍMÁNÍ?
Nedostatečné časové vnímání může mít za následek potíže v učení. Na pořadí písmen ve slově, slov ve větě či jednotlivých číslic v čísle, není nic náhodné a je zde přesná posloupnost, stejně jako v časových událostech. □ Při psaní a čtení slov je nezbytné zachovávat pořadí a sled drobných akcí. Mohou se objevovat potíže s dodržováním pořádku písmen ve slově, vynechávání písmen. Může být patrné namáhavé osvojování systematických informací – násobilka, abeceda, postupy v matematice, dny v týdnu či měsíce v roce. Obtíže se mohou projevit u vyjmenování řady čísel pozpátku, u měsíců v roce či ročních období a u poznávání postavení prvku v řadě (levé sousední číslo, pravé sousední číslo, následující písmeno v abecedě apod.). Dítě může mít sníženou schopnost při odhadování času na určité práce, s organizací činností a budování učebních strategií.

TIPY PRO ROZVOJ

□ Čtení pohádek - I při čtení pohádek dochází k rozvoji vnímání času. Dítě se dozvídá, že princezna ráno vstala s nasnídala se, že večer ulehla ke spánku atd. Čtení pohádek je pro děti velmi přínosné a posilují si při něm mnoho oblastí, např. sociální citění. Tím, že dítěti čteme pohádku každý večer, vytváříme určitý rituál, který dítěti pomáhá orientovat se ve struktuře dne.

☞ □ Kalendář počasí - Vytvořte s dítětem kalendář počasí, do kterého budete každý den společně zakreslovat, jak je venku. Vytvořte značky pro slunečno, zamračeno, déšť, sníh apod. Můžete doplňovat další věci. Děti tak vidí, jak dny plynou, budou moci listovat minulými dny, týdny.

📅 □ Kartičky a obrázky - Využívejte obrázky, kresbičky, nákresy pro přiblížení časových úseků.

□ ♂ □ Pohádky a říkadla - Polámal se mraveneček, O kohoutkovi a slepičce, O veliké řepě apod.

📅 □ Pracovní listy - řazení dle čas. posloupnosti - Vždy se dítěte optejte, proč vybralo tento způsob řazení. Pokud je potřeba, jeho řazení korigujte.

□ Přesýpací hodiny - Poříd'te si malé přesýpací hodiny. Dítě na nich může sledovat, jak čas utíká.

☞ Užívání časových pojmů - Kdykoli je to vhodné, užívejte časové pojmy k popisování toho, co děláte, co probíhá. Zdůrazňujte slova brzy, pozdě, dříve, včera, dnes, zítra, příští týden, ráno, v poledne, večer. Vždy časový pojem spojte s konkrétní událostí, abyste podtrhli a dokreslili význam slova, které používáte.

□ Vyprávění dítěte - Podporujte vyprávění dítěte a mějte o něj upřímný zájem. Doptávejte se ho na časové pojmy. ""Kdy se to stalo, bylo to dnes, před svačinkou?""

☞ Vyprávění o běžných činnostech - Vyprávějte si s dítětem o běžných denních činnostech: s čím si hrálo, co dnes dělali ve školce před obědem, jestli byli venku... Dítě si díky pravidelnému dennímu režimu rozvíjí vnímání času, učí se tak, podle čeho se den rozděluje a co se kdy dělá.

PROSTOROVÉ VNÍMÁNÍ

Pro orientaci v prostoru kolem sebe i pro orientaci na ploše (např. plocha papíru) máme v jazyce řadu pojmů, kterým je třeba porozumět, abychom se v prostředí vyznali a orientovali. V řeči vyjadřujeme umístění a pozice věcí a lidí pomocí předložek. Předložkami určujeme polohu předmětů také vůči sobě navzájem, a tak prostor rozčleňujeme. Dobrá úroveň prostorového vnímání je základní dovedností, kterou by dítě před nástupem do první třídy mělo ovládat. Orientace v prostoru je spojena s pojmy vlevo - vpravo, vpředu - vzadu, před - za, nahoře - dole, uprostřed atd. Jestliže rozumí tomu, co znamená, že jablko je před plotem, za plotem, mezi ploty, pak toto pochopení vzájemné polohy dvou věcí snadněji přeneseme i do vztahu mezi dvěma čísly, např. na číselnou osu v matematice. Je třeba připustit, že mnoho dětí v předškolním věku v této oblasti tápe.

□ Prostorová orientace je schopnost, která umožňuje vytvářet, udržovat a transformovat vizuální podněty. K této činnosti pomáhá vnímání prostorových a plošných vztahů mezi předměty.

□ Vývoj prostorového vnímání souvisí s vnímáním perspektivy, vnímáním polohy a pozic předmětů. Předložkami se určuje poloha předmětů vůči sobě navzájem a prostor se tak rozčleňuje. Tato zkušenost s organizováním prostoru a plochy se přenáší na další schopnosti a dovednosti. Jestliže dítě rozumí, co znamená před, za, mezi atd., pak toto pochopení vzájemné polohy snadněji přeneseme i do vztahu mezi dvěma čísly a do číselných a matematických vztahů.

□ Porozumění prostoru a orientace v něm souvisí rovněž s tím, jak se děti dokážou orientovat na vlastním těle – dokážou určit levou a pravou ruku, křížit pohyby přes středovou osu (např. položit pravou ruku na levé koleno, špičkou jedné nohy se dotknout paty druhé apod.).

JAK SOUVISÍ PROSTOROVÉ VNÍMÁNÍ S MATEMATIKOU?

Prostorové dovednosti jsou významným základem pro dobrý rozvoj matematických dovedností. □ Jejich význam v posledních letech stoupá i v souvislosti s informatickým myšlením, jehož aplikace do vzdělávání celosvětově vzrůstá. Jeho cílený rozvoj byl již zařazen do vzdělávacích kurikul mnoha evropských i mimoevropských států. U nás je rozvoj informatického myšlení podpořen i novým RVP PV. Prostorové schopnosti a dovednosti mohou velmi pozitivně přispívat k dosažení dobré úrovně v informatickém myšlení již u dětí předškolního věku.

JAKÝ JE VÝVOJ PROSTOROVÉHO VNÍMÁNÍ?

U batolat (cca od 8. měsíce věku) je lezení nezbytným pohybem podporující rozvoj jejich rozumových a pohybových dovedností. Lezení je již zárodek plánované akce a děti se učí, že činnosti mají určitý průběh a jsou tvořené sledem událostí.

Kolem 3. až 4 roku věku stoupá významně potřeba vlastní komunikace, jazyka a řeči. Pro vyjadřování vztahů v prostoru a na ploše začíná stoupat potřeba používat pojmy, které orientaci usnadňují: vlevo – vpravo, vpředu – vzadu, před – za, nahoře – dole, uprostřed, mezi apod. Rozvoj jazyka a zpřesňování významu slov přispívá k podpoře prostorových dovedností ve velké míře.

Dítě kolem 6. roku věku by mělo porozumět významu polohy předmětu a používat všechny základní předložky a příslovce vyjadřující pozici – např. nahoře, dole, vzadu, vpředu, vysoko, nízko, nad, pod, mezi, vedle, za, před, uprostřed, na kraji, nahoře, dole. Dále rozumí pojmům

jako první, poslední, uprostřed, prostřední. Předškolní dítě by mělo správně ukázat předmět podle instrukcí na obrázku či v místnosti a umět určit vlevo, vpravo na vlastní osobě a porozumět instrukcím: vpravo nahoře, vlevo nahoře, vlevo dole, vpravo dole. Okolo 6. roku věku by děti měly zvládnout skládat obrázky z cca 9-12 částí, umět s nimi rotovat a části poskládat podle smyslu obrázku nahoru, dolů a doprostřed.

NEDOSTATEČNÁ ÚROVEŇ PROSTOROVÉHO VNÍMÁNÍ

!Nedostatečná úroveň prostorového vnímání může být příčinou potíží v učení. Úroveň prostorového vnímání může výrazně ovlivňovat zvládnání učiva ve škole i porozumění instrukcím paní učitelky. Prostorové vnímání ovlivňuje do určité míry rozlišování pozic samotných písmen ve slovech, a tak může mít negativní vliv na osvojování čtení a psaní. Totéž platí u čtení číslic v matematice a u správného určování vztahů mezi čísly a matematickými symboly. U dětí s oslabeným prostorovým vnímáním se objevují potíže při uspořádávání číselných vzestupných a sestupných řad a v oblasti geometrie. Potíže se odráží i ve sportovních aktivitách, kdy dítě může hůře odhadovat vzdálenosti a obtížně koordinovat své pohyby a potřebnou sílu. Mohou se objevit potíže s kreslením geometrických tvarů, tvořením různých vzorů z kostek a nezájem o konstrukční stavebnice a stavění podle předloh i podle vlastní fantazie. Obtíže se projevují při výtvarných a rukodělných činnostech. Pokud se prostorové dovednosti zlehčují a nevěnuje se jim pozornost, mohou negativně ovlivnit celou řadu předmětů také na II. stupni ZŠ (geometrie, fyzika, chemie).

TIPY PRO ROZVOJ

🎯 Házení a kopání míčků - Není třeba, aby dítě mířilo přesně na cíl. Při každém odkopnutí či odhození míče se seznamuje s prostorem. Pokud se míč odrazí, seznamuje se také s jeho vlastnostmi. Učí se jim přizpůsobit a odhadovat sílu hodů či kopů a vzdálenost.

🔍 Hledej dle instrukcí - Dejte dítěti za úkol, aby vyhledalo v místnosti 5 kulatých věcí, nebo 4 trojúhelníkové předměty, 6 žlutých věcí, atd.

📍 Kde jsou obrázky? - Vezměte si obrázek a dávejte dítěti otázky: "Co je na stěně? Co je vedle židle? Na židli, pod postelí apod." Po chvíli se s dítětem můžete vyměnit.

🧩 Opakování stejného vzorce - Vytvořte pravidelnou řadu obrázků/kostek/korálků a nechte dítě, aby v řadě systematicky pokračovalo (kromě prostorového vnímání jde i o počátek logických řad, které budou děti řešit ve vyšším věku).

🌳 Panorama - Nakreslete různá panoramata (města, lesa, továrny, krajiny, hradu). Udělejte kopii obrázku a tu pak rozstříhejte na části. Dítě je potom bude přikládat na původní obrázek. Využít lze i pohlednice, ovšem ty velmi jednoduché.

👑 Pyšná princezna a šašek - Pyšná princezna poroučí šaškovi, jaké věci má šašek kam dát. "Dej žlutý balón pod zelenou deku. Dej červenou kostku na hnědou skříň." Pokud to dítě zvládá bez obtíží, je dobré rozšířit instrukce na dva/tři příkazy a řetězit je. Při této hře si dítě nenásilnou formou osvojuje předložkové vazby, které jsou pro mnohé děti v předškolním věku obtížné, avšak velmi důležité.

🦋 Skákej jako ptáček - Dítě je v roli ptáčka. Vy mu dáváte instrukce, například: "Udělej dva skoky doleva, pak dva skoky zpět, jeden skok doleva, dva skoky dolů, sezobni zrníčko, atd..."

🧩 Skládání kostek dle předlohy - Můžete využít jakoukoli stavebnici či si kostky vyrobit z dřeva.

📐 Slož, co tě napadne - Rozstříhejte různými způsoby geometrické tvary. Nejprve můžete

začít skládáním polovin a postupně úkol ztěžovat. Také můžete zkusit vybrat pár kousků a nechat dítě zjišťovat, co vše může z vybraných kousků složit.

PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ ZRALOSTI

► □ Pedagogická diagnostika je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnitřních a vnějších podmínek i průběhu a výsledků výchovně vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhnována pedagogická opatření. Pedagogická diagnostika školní zralosti se zabývá připraveností dítěte předškolního věku na zahájení školní docházky - je podstatné zjišťovat úroveň jednotlivých dovedností

Jde nám o to projít jednotlivé kroky procesu vedoucího ke snížení rizik a problémů dítěte ve škole.

1.) Zjistíme silné a slabé stránky dítěte.

2.) Podpoříme a rozvineme oslabené dovednosti dítěte před nástupem do školy na přiměřenou úroveň. Zaměříme se na další podporu silných stránek.

3.) Snížíme riziko výukových obtíží a riziko pozdějšího selhávání ve škole (mohou se objevit se často až ve 2. třídě).

Mezi povinnosti učitele MŠ dle rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání patří, že: "... provádí pedagogickou diagnostiku, sleduje a hodnotí individuální pokroky dětí v jejich rozvoji a učení, výsledky evaluace samostatně uplatňuje v projektování (plánování) i v procesu vzdělávání;" (Výňatek z RVP PV, 14. Povinnosti učitele mateřské školy)
"... Vzdělávání je důsledně vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, včetně vzdělávacích potřeb speciálních. Každému dítěti je poskytnuta pomoc a podpora v míře, kterou individuálně potřebuje, a v kvalitě, která mu vyhovuje. Proto je nutné, aby vzdělávací působení učitele vycházelo z pedagogické diagnostiky – z pozorování a uvědomění si individuálních potřeb a zájmů dítěte, ze znalosti aktuálního stavu jeho vývoje, konkrétní životní a sociální situace, pravidelného sledování jeho vývoje a vzdělávacích pokroků..." (Výňatek z RVP PV, 3.2 Specifika předškolního vzdělávání, metody a formy práce)